

Parlamentul
Republicii Moldova

SGJ-07 nr. 318
21 iunie 2023

Secretariatul Parlamentului Republicii Moldova

Direcția generală juridică

AVIZ

la proiectul de lege cu privire la statutul limbii ruse
pe teritoriul Republicii Moldova
(nr. 106 din 20.04.2023)

Direcția generală juridică a examinat proiectul de lege menționat, conform prevederilor art. 54 din Regulamentul Parlamentului, aprobat prin Legea nr. 797/1996 și ale Legii nr. 100/2017 cu privire la actele normative, și comunică următoarele.

I. Observații generale

1. Proiectul de lege a fost înaintat cu titlu de inițiativă legislativă de către deputații în Parlament dna Irina Lozovan și dl Alexandru Nesterovschi, conform prevederilor art. 73 din Constituția Republicii Moldova și art. 47 din Regulamentul Parlamentului.

Conform notei informative inițiativa dată are ca obiect de reglementare instituirea statutului juridic și a modului de funcționare al limbii ruse pe teritoriul Republicii Moldova. În opinia autorilor prin prezentul proiect se „reiterează garantarea de către stat a statutului limbii ruse ca limbă de comunicare interetnică pe teritoriul Republica Moldova”.

Autorii relevă în nota informativă, condițiile ce au impus elaborarea proiectului și finalitățile urmărite. Însă, nota informativă nu conține informații referitor la analiza cadrului legislativ în vigoare, corelarea prevederilor proiectului de lege cu prevederile legislației în vigoare, informații privind legalitatea și echilibrul între reglementările concurente, oportunitatea, coerența, consecutivitatea, stabilitatea și predictibilitatea normelor juridice.

2. Referitor la procedura de înaintare spre examinare în Parlament, atenționăm că:

- potrivit art. 30 lit. e) din Legea nr. 100/2017, în cazul în care realizarea noilor reglementări necesită cheltuieli financiare și de altă natură nota informativă trebuie să conțină informații privind fundamentarea economico-financiară. Cerințele în cauză se regăsesc și în conținutul art. 47 alin. (6) din Regulamentul Parlamentului. Nota informativă nu conține informații privind calculele economico-financiare estimate în acest sens, precum și privind sursa de acoperire a cheltuielilor, potrivit art. 131 alin. (6) din Constituție.

Autorii nu au precizat disponibilitatea mijloacelor financiare necesare în bugetul de stat fapt ce contravine prevederilor normative ce reglementează obligativitatea efectuării studiului de impact financiar, stabilite la art. 16-17 din Legea nr. 181/2014 finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, art. 34 alin. (5) din Legea nr. 100/2017, care trebuie respectate în cazul proiectelor de acte legislative cu impact financiar asupra bugetului de stat.

Menționăm că Curtea Constituțională a Republicii Moldova în jurisprudența sa a stabilit că, necesitatea obținerii acceptului prealabil din partea Guvernului pentru adoptarea unei propuneri legislative sau a unui amendament care implică majorarea sau reducerea veniturilor/cheltuielilor bugetare, este determinată de complexitatea procesului bugetar în ansamblul său și, respectiv, de responsabilitatea Guvernului pentru executarea bugetului de stat (Hotărârile Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 11/2014; nr. 28/2020 și nr. 8/2020);

- la examinarea proiectului de lege se va ține cont de prevederile art. 32 alin. (1) din Legea nr. 100/2017, conform cărora proiectul actului normativ, însoțit de nota informativă, se transmite spre avizare autorităților publice responsabile de implementarea prevederilor conținute în proiect, instituțiilor interesate, precum și reprezentanților societății civile, care întocmesc și prezintă autorului proiectului avizele la proiect. Ținând cont de subiectul abordat în prezentul proiect de lege se impune necesitatea consultării Ministerului Educației și Cercetării, Ministerului Culturii, Agenției Relații Interetnice, Academiei de Știință a Moldovei, ș.a.

- conform art. 35 alin. (1) din Legea nr. 100/2017 expertiza anticorupție este obligatorie pentru toate proiectele actelor normative, inclusiv pentru proiectele actelor normative elaborate de deputații în Parlament (remarcăm lipsa acesteia la proiectul dat);

- potrivit art. 47 alin. (6) din Regulamentul Parlamentului, la proiect de act legislativ se anexează rezultatele expertizelor și cercetărilor efectuate, precum și rezultatele consultărilor publice;

- atragem atenția la conținutul proiectului de lege, care nu corespunde cerințelor de elaborare a actelor normative, potrivit cărora, conținutul proiectului se expune într-un limbaj simplu, clar și concis, pentru a se exclude orice echivoc, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale, de ortografie și de punctuație (art. 54 din Legea nr. 100/2017);

- conform art. 58 din Regulamentul Parlamentului proiectele de acte legislative și propunerile legislative înaintate de Președintele Republicii Moldova se remit Guvernului spre avizare;

- în temeiul prevederilor art. 109 din Constituția Republicii Moldova, art. 3, art. 4 pct. 6 din Carta Europeană a Autonomiei Locale, art. 6 alin. (5) din Legea 436/2006 și art. 8 alin. (1) din Legea nr. 435/2006, se impune necesitatea consultării autorităților administrației publice locale și a asociației reprezentative ale autorităților administrației publice locale - Congresului Autorităților Locale din Moldova (CALM) pe marginea subiectului abordat prin prezentul proiect de lege.

II. Observații de ordin conceptual și concordanța proiectului de lege cu prevederile constituționale:

1. Potrivit art. 13 alin. (1) din Constituție, în interpretarea Hotărârii Curții Constituționale nr. 36/2013, limba de stat a Republicii Moldova este limba română. Consacrarea constituțională a limbii române ca limbă de stat îi conferă acesteia caracterul de limbă oficială a statului. Cel de-al doilea alineat al aceluiași articol prevede că statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul țării. Menționarea limbii ruse are, în acest text constituțional, un caracter exemplificativ și nu îi conferă limbii ruse, în Republica Moldova, un statut deosebit de cel al altor limbi vorbite pe teritoriul țării (ucraineană, găgăuză, bulgară, etc.) Alin. (4) al art. 13 din Constituție prevede că modul de funcționare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabilește prin lege organică. Din acest alineat se poate deduce existența unei obligații pozitive a Parlamentului de a reglementa prin lege organică modul de funcționare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova. În acest sens, marja discreționară a Parlamentului este limitată de prevederile constituționale.

Din prevederile art. 13 din Constituție se poate deduce că acesta recunoaște și protejează două valori: (i) caracterul oficial al limbii române ca limbă de stat și (ii) dreptul la păstrarea, dezvoltarea și funcționarea altor limbi vorbite pe teritoriul țării.

În Hotărârea sa nr. 4 din 21 ianuarie 2021 Curtea a notat că Preambulul Constituției Republicii Moldova stabilește, *inter alia*, ca obiectiv realizarea intereselor cetățenilor de altă origine etnică, care fac parte din poporul Republicii Moldova, iar art. 10 alin. (2) din Constituție îi impune statului să recunoască și să garanteze inclusiv dreptul tuturor cetățenilor Republicii Moldova la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice.

În conținutul Hotărârii nr. 4/2021 Curtea a utilizat datele statistice colectate la Recensământul populației din 2014 referitoare la structura populației după limba maternă și cele referitoare la structura populației după limba maternă în profil teritorial. Astfel, Curtea a reținut că obligația impusă statului prin art. 13 alin. (2) din Constituție de a recunoaște și proteja dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea altor limbi vorbite pe teritoriul țării are în vedere limbile materne ale cetățenilor ei, nu limbile vorbite de obicei de cetățeni.

Așadar, potrivit datelor privind structura populației după limba maternă obținute la Recensământul din 2014, dintr-un total al populației de 2 804 801 de cetățeni, dintre care 2 723 315 au declarat care este limba lor maternă, 1 544 726 au ca limbă maternă moldoveneasca, 639 339 – româna, 107 252 – ucraineana, 263 523 – rusa, 114 532 – găgăuza, 41 756 – bulgara, 7 574 – romani și 4613 – alte limbi. Pornind de la premisa că glotonimul „română” include termenul „moldovenească”, în Republica Moldova limba română este limba maternă a 2 184 065 de cetățeni. În date procentuale, limba maternă a cel puțin 77,86 % din cetățenii Republicii Moldova este limba română. Limba rusă este limba maternă a cel puțin 9,39 % din cetățenii Republicii Moldova, limba găgăuză este limba maternă a cel puțin 4,08 % din

cetățeni, limba ucraineană este limba maternă a cel puțin 3,82 % din cetățeni, iar limba bulgară este limba maternă a cel puțin 1,48 % din cetățeni.

Este important de remarcat și datele referitoare la structura populației după limbile materne română, ucraineană și rusă, în profil teritorial, obținute la Recensământul din 2014. Astfel, dintr-un număr de cetățeni de 2 723 315 care au declarat care este limba lor maternă, ponderea limbii ucrainene în profil teritorial este mai mare decât ponderea limbii ruse în nouă raioane. În afară de aceste raioane, diferența dintre ponderile limbii ruse și a celei ucrainene nu este mai mare de 2 % în 15 raioane din cele 32.

2. Prezenta inițiativă legislativă necesită a fi examinată, prin prisma art. 13 din Constituție, din perspectiva a două probleme: (a) existența unui echilibru între limba română, limba de stat a Republicii Moldova, și limba rusă, limbă a unei minorități etnice; și (b) poziția legală a altor limbi ale minorităților etnice din Republica Moldova, având în vedere garanțiile constituționale.

Scopul urmărit de Legiutor prin reglementarea art. 10 și 13 în Constituție are la bază necesitatea de a garanta identitatea și unitatea poporului Republicii Moldova. Sub acest aspect, limba de stat este considerată ca având o valoare constituțională, de simbol al unității poporului, fiind parte integrantă a identității constituționale a Republicii Moldova. În Hotărârea nr. 4/2021 Curtea a notat că protecția și instituirea unei limbi de stat urmărește să răspundă nevoii identitare a majorității cetățenilor statului și urmărește stabilirea unei limbi care să asigure comunicarea dintre diferitele părți ale populației în toate domeniile vieții și pe întreg teritoriul statului. Protecția și promovarea limbii oficiale a statului mai urmărește realizarea coeziunii sociale și integrarea minorităților etnice. Fiecare cetățean care locuiește pe teritoriul țării și tinde să se integreze în societate, să participe eficient la procesele democratice ale statului, să beneficieze de oportunitățile pe care le acordă statul Republica Moldova are nevoie de cunoașterea limbii de stat. În acest context, Comisia de la Veneția a subliniat că este legitim și laudabil ca statele să promoveze consolidarea limbii de stat, stăpânirea acesteia de către toți cetățenii și adoptarea de măsuri pentru promovarea învățării de către toți, astfel încât să corecteze inegalitățile existente și să faciliteze integrarea efectivă în societate a persoanelor aparținând minorităților naționale.

În același timp, Curtea a reținut că interesul protecției și al promovării limbii de stat trebuie pus în balanță cu interesul recunoașterii și protejării drepturilor lingvistice ale cetățenilor care aparțin minorităților etnice. În Hotărârea menționată supra Curtea a remarcat că conferirea limbii ruse un statut privilegiat față de alte limbi ale minorităților etnice în Republica Moldova, statut care nu decurge din Constituție. Există raioane (*e.g.* Briceni, Drochia, Edineț, Fălești, Glodeni, Hâncești, Ocnița, Râșcani, Șoldănești) în care limba ucraineană, de exemplu, are o pondere mai mare decât limba rusă. Se poate observa că în unele raioane limba rusă are o pondere mică, de nici 3 % (*e.g.* Cantemir, Călărași, Criuleni, Dubăsari, Hâncești, Ialoveni, Nisporeni, Orhei, Strășeni, Șoldănești, Telenești). Cu toate acestea, fiind ridicată la nivel de limbă de comunicare interetnică, limba rusă, limbă a unei minorități

etnice, dobândește alături de limba română un statut cvasioficial. Prin conținutul său proiectul de lege nr. 106/2023 subliniază rolul dominant al limbii ruse pe întreg teritoriul Republicii Moldova în raport cu limbile altor minorități etnice, fără să distingă între unitățile administrativ-teritoriale în care ponderea ei este neînsemnată și unitățile administrativ-teritoriale în care ponderea ei este semnificativă, pentru a fi instituite obligații legale atât de stricte.

În hotărârea sa Curtea a menționat că prevederile art. 13 din Constituție recunosc doar o singură limbă de stat și nu conțin sintagma „limbă de comunicare interetnică”. Statutul constituțional al limbii de stat tocmai implică funcția limbii de stat de a fi limba de comunicare între toți cetățenii Republicii Moldova, indiferent de originea lor etnică. În acest sens, sunt și prevederile art. 10 alin. (1) din Constituție, conform cărora statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova, care este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi.

Din conținutul proiectului dat putem observa că limbii ruse i se acordă un statut similar cu cel al limbii de stat. Acest statut se observă din art. 2 alin. (2) din proiectul de lege nr. 106/2023, care menționează că *„limba rusă este limbă de comunicare interetnică, se folosește pe teritoriul Republicii Moldova alături de limba moldovenească”*. Astfel, limba rusă beneficiază de un asemenea tratament preferențial indiferent de numărul membrilor minorităților etnice care o utilizează în unitățile administrativ-teritoriale a țării. În marea majoritate a cazurilor persoanele vor avea de ales între limba română și limba rusă, fapt ce presupune, practic, că limba română nu va putea să-și îndeplinească funcția de limbă de stat. Curtea în hotărârea nr. 4/2021 a reținut că art. 13 din Constituția Republicii Moldova nu autorizează o asemenea opțiune. Acordându-i limbii ruse un statut similar cu cel al limbii române. Prin urmare, constatăm că prin conținutul său inițiativa supusă examinării diminuează forța integratoare a limbii oficiale – limbii române.

Totodată, obiectăm că tratamentul preferențial al limbii ruse în comparație cu celelalte limbi ale minorităților etnice, prin poziționarea ei la nivelul limbii de stat, contravine art. 13 din Constituție și nu este conform cu principiile enunțate de Preambulul Constituției și face ca prescripția art. 10 alin. (2) din Constituție injustă în privința celorlalte minorități etnice care vorbesc o altă limbă decât limba rusă.

Remarcăm că, recunoscând și protejând prin dispozițiile art. 13 alin. (2) din Constituție dreptul la dezvoltare și funcționare a limbilor vorbite pe teritoriul țării, Parlamentul a ratificat Convenția-Cadru privind protecția minorităților naționale, prin Hotărârea nr. 1001/1996, iar în 2001 a adoptat Legea nr. 382/2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor. Legea nr. 382/2001 fiind o lege - cadru cu statut special, care reglementează amănunțit drepturile și statutul juridic, care derivă din prevederile constituționale specificate mai sus, prin care protejează persoanele de diferite etnii stabilite cu traiul pe teritoriul Republicii Moldova. Legea expres reglementează drepturile fundamentale, inclusiv la limba maternă, în egală măsură, a tuturor

etniilor migrante și stabilite pe teritoriul Republicii Moldova, precum și, dreptul acestora la organizare, reprezentare și participare la administrare, etc.

Or, protejând astfel minoritățile naționale prin dispozițiile art. 1 alin. (3), art. 4, art. 7, art. 10 alin. (2), art. 13 alin. (2), art. 16, art. 35 alin. (2) din Legea Supremă, precum și a dispozițiilor Convenției, la care Republica Moldova este parte, se constată că atât prin dispozițiile constituționale amintite cât și prin cele internaționale ratificate, nu se atribuie și nici nu se impune ca limbilor sau unei limbi, aparținând minorităților naționale, să i se confere statut de limbă/limbă oficial - e/ă. În acest caz, orice încercare în acest sens, ar duce la încălcarea dispozițiilor constituționale ale art. 13 alin. (1), referitoare la limba oficială de stat și art. 16 alin. (2) privind egalitatea și nediscriminarea din Constituția Republicii Moldova.

III. Observații de ordin tehnico-juridic.

1. La elaborarea unui act normativ legiuitorul trebuie să respecte normele de tehnică legislativă pentru ca acesta să corespundă exigențelor de calitate. Or, respectarea acestor condiții sunt obligatorii așa cum menționează Curtea Constituțională în hotărârile sale: nr. 26/2010; nr.10/2017; nr.17/2017; nr. 2/2018; nr. 5/2018.

2. Examinând proiectul de lege prezentat, constatăm că la elaborarea acestuia nu au fost respectate principiile activității de legiferare, stabilite la art. 3 alin.(1) din Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative: constituționalitatea; respectarea drepturilor și libertăților fundamentale; legalitatea și echilibrul între reglementările concurente; oportunitatea, coerența, consecutivitatea, stabilitatea și predictibilitatea normelor juridice; asigurarea transparenței, publicității și accesibilității; respectarea ierarhiei actelor normative.

3. Cu referire la cuvintele „*limbă moldovenească*” utilizate în conținutul proiectului de lege atenționăm că, la elaborarea proiectului de lege supus avizării, urma să fie respectată Hotărârea Curții Constituționale nr. 36/ 2013, nr. 4/2021 prin care s-a statuat că prevederea conținută în Declarația de Independență referitoare la limba română ca limbă de stat a Republicii Moldova prevalează asupra prevederii referitoare la limba moldovenească conținute în articolul 13 al Constituției, nu încetează să-și producă efectele juridice, aceasta aplicându-se direct, fără nici o altă condiție de formă.

Atragem atenție că, Curtea Constituțională a reiterat în jurisprudența sa că hotărârile interpretative ale Curții Constituționale, care sunt texte cu valoare constituțională, fiind parte integrantă a Constituției, fac corp comun cu dispozițiile pe care le interpretează. Respectiv, toate autoritățile publice au obligația să respecte Hotărârea Curții Constituționale nr. 36/2013.

Prin urmare, întru respectarea condițiilor de claritate și precizie, ținând cont de caracterul actului normativ, care are un caracter public, obligatoriu, general și impersonal, prevederile căruia sunt executorii, opozabile tuturor subiecților de drept și, în caz de necesitate, sunt impuse prin forța de constrângere a statului, accentuăm că autorii proiectului de act normativ erau obligați la elaborarea acestuia, de a utiliza denumirea de „limba română” în loc de „limba de stat”.

4. Examinând conținutul proiectului obiectăm caracterul declarativa al majorității normelor expuse, precum repetările continuii, expuse în diferite forme gramaticale.

5. Norma de la **art. 1** din proiect nu corespunde denumirii articolului și exigențelor statuate la art. 51 alin. (2) din Legea nr. 100/2017.

6. Norma de la **art. 2** din proiect constituie un conglomerat de idei ce nu reflectă nici pe aproape denumirea acestuia fapt ce contravine art. 51 alin. (2) din Legea nr. 100/2017. Potrivit art. 54 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 100/2017 *„noțiunea se redă prin termenul respectiv, evitându-se definiția acesteia sau utilizarea frazeologică, aceleași noțiuni se exprimă prin aceiași termeni”*.

Din conținutul articolului dat este dificil de identificat care sunt *„noțiunile”* și care este *„modul de aplicare”*.

Totodată, considerăm că normele ce vizează *„noțiunile”* și normele u referire la *„modul de aplicare a legii”* necesită a fi expus în articole separate.

Conform pct. 6 din Metodologia de tehnică legislativă, aprobată prin Hotărârea Biroului Permanent al Parlamentului Republicii Moldova nr. 3/2022 *„noțiunile și termenii se definesc la începutul dispozițiilor generale și se expun, de regulă, în ordine alfabetică. Dacă în proiectele de acte normative se instituie noțiuni definite și în alte acte normative, necesitatea redefinirii acestora se justifică în nota informativă, la proiect.*

Remarcăm dublarea prevederile **art. 2 alin. (5) și (6)**. Tot aici recomandăm consultarea termenilor utilizați în Legea nr. 382/2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor.

7. Conținutul **art. 3** nu corespunde denumirii acestuia. Normele expuse accentuează garanțiile oferite de stat. În esența sa principiile sunt elemente fundamentale, idei de bază pe care se întemeiază un sistem, o normă de conduită. Conform normelor tehnicii legislative principiile se expun într-un limbaj simplu, clar și concis.

8. Cu referire la prevederile **art. 4** din proiect menționăm că dreptul la educație precum și raporturile juridice din sfera educației al cetățenilor Republicii Moldova sunt reglementate prin Constituția Republicii Moldova, Codul educației nr. 152/2014, Legea nr. 382/2001, precum și prin tratate internaționale la care Republica Moldova este parte: Declarația Universală a Drepturilor Omului, Carta Națiunilor Unite, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Carta Socială Europeană, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului, Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei, Declarația de la Bologna, ș.a.

8.1. Potrivit denumirii **art. 4** din proiect în conținutul acestuia urma să fie reflectate reglementări ce ar viza *„funcționarea limbii ruse în sistemul de educație și învățământ”* în realitate norma instituie sub diferite

forme/formulări drepturile „copilului”, „minorităților naționale”, „organizațiilor și asociațiilor”, „cultelor religioase”.

Tot aici obiectăm necesitatea examinării conținutului articolului dat prin prisma normelor: art. 15 „*Tipurile instituțiilor de învățământ*” din Codul educației; art. 16-17 din Legea nr. 181/2014 finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, art. 34 alin. (5) din Legea nr. 100/2017, care trebuie respectate în cazul proiectelor de acte legislative cu impact financiar supra bugetului de stat; Legea nr. 125/2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie, unde sunt statuate drepturile și obligațiile cultelor religioase; art. 5 „*Relațiile dintre stat și organizațiile necomerciale*” din Legea nr. 86/2020 cu privire la organizațiile necomerciale.

Norma **art. 4 alin.(6)** urmează a fi exclusă din conținutul articolului având alt obiect de reglementare de cât cel propus prin denumire.

9. Prevederile **art. 5** din proiect urmează a fi revizuite și conformate prevederilor Codului serviciilor media audiovizuale nr. 174/2018 în ceea ce privește drepturile minorităților și terminologia utilizată în proiect care conform art. 54 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 100/2017 trebuie să fie constantă, uniformă și corespunde celei utilizate în alte acte normative. Remarcăm așa termeni ca: „*ore adecvate*”, „*posibilități de audiere*”.

9.1. Numirile propuse la **alin. (3) al art. 5** din proiect urmează a fi corelată la prevederile capitolului V din Codul nr. 174/2018.

10. Nu este clar ce se are în vedere prin termenul „*pondere semnificativă*” în conținutul **art. 6** din proiect, care este gradul și/sau limita de apreciere al acestui calificativ.

10.1. Prevederile **art. 6 alin. (1)** nu pot fi accepta fără consultarea autorităților administrației publice locale în competențele cărora, prin prezentul proiect de lege, sunt atribuite sarcini funcționale adiționale celor stabilite prin Legea nr. 436/2006 privind administrația publică locală, Legea nr. 344/1994 privind statutul juridic al Găgăuziei. Mai mult ca atât, remarcăm că aceste competențe atrag după sine obligații financiare din partea bugetelor unităților administrativ-teritoriale, prin urmare, consultarea autorităților vizate și/sau a asociației reprezentative ale acestora - Congresului Autorităților Locale din Moldova (CALM) pe marginea subiectului abordat prin prezentul proiect de lege este obligatorie.

Tot aici la **art. 6 alin. (1), (4)** atenționăm că potrivit art. 1 din Legea nr. 436/2006 în Republica Moldova autoritățile administrației publice locale sunt de trei niveluri: nivelul întâi, nivelul al doilea și nivel special.

10.2. Denumirii **art. 6** din proiect se refera la „*unitatea administrativ-teritorială în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere semnificativă*”, însă, în conținutul acestuia sunt statuate competențe și pentru autoritățile publice centrale, instituții culturale.

11. Cu referire la norma **art. 7** din proiect dorim să atragem atenția la prevederile art. 55 alin. (1) din Legea nr. 100/2017 unde este statuat că „*în cazul în care proiectul actului normativ cuprinde prevederi ce se regăsesc în alte acte normative în vigoare, se face trimitere expresă la actul normativ care le conține*”. Ținând cont de cadrul legal existent, și anume, Legea nr. 273/1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte,

Legea nr. 100/2001 privind actele de stare civilă și Legea 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal considerăm injust păstrarea acestuia în conținutul proiectului în redacția propusă.

12. Prevederile **art. 9 alin. (1)** repetă normele anterioare din proiect prin care se statuează garanțiile.

12.1. Cu referire la **art. 9 alin. (2)** menționăm că pe 7 martie 2023 a fost adoptată Hotărârea Guvernului nr. 115 cu privire la aprobarea Programului național privind învățarea limbii române de către minoritățile naționale, inclusiv populația adultă, pentru anii 2023-2025.

12.2. Termenul „*autorități publice regionale*” **art. 9 alin. (3)** contravine legislației Republicii Moldova, în special, Legii nr. 436/2006 și Legii nr. 98/2012 privind administrația publică centrală de specialitate.

12.3. Alin. (4) se va exclude din conținutul **art. 9** din proiect.

13. Cu referire la norma **art. 10** din proiect constatăm repetarea ne justificată a normelor privind garanțiile oferite din partea statului. Totodată, norma vizează activitatea autorităților centrale, locale contract cadrului legal existent la acest subiect. Tot aici atragem atenția la utilizarea cuvântul „regiunile” obiectăm necesitatea de a consulta Legea nr. 764/2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova.

13.1. Prevederile **art. 10 alin. (7)** din proiect contravin rigorilor statuate prin Codul administrativ nr. 116/2018.

13.2. Statutul special al UTA Găgăuzia este reglementat prin Legea nr. 344/1994 la care urmează să se facă trimitere în conținutul **art. 10 alin. (10)**.

14. Deoarece reproduce/dublează normele deja existente propunem excluderea **art. 11** din proiect.

15. Remarcăm caracterul al normei **art. 12** din proiect.

16. Prevederile **art. 13** din proiect reprezintă un conglomerat de idei care poartă mai mult un caracter declarativ decât normativ.

Tot aici remarcăm că potrivit rigorilor tehnicii legislative noțiunile (definițiile) se expun la începutul actului normativ (art. 45 alin. (1) lit. c) Legea nr. 100/2017).

17. Recomandăm revizuirea conținutului **art. 15** și expunerea acestui conform rigorilor tehnicii legislative și Legii nr. 100/2017, clar și succint.

18. La **art. 17 alin. (2)** atragem atenția la obiecția expusă la pct. 10.1 din prezentul aviz.

19. Cu titlul de observație menționăm că autorii proiectului folosesc denumirea de „limba moldovenească” în tot textul proiectului, fapt ce vine în contradicție cu Hotărârea Curții Constituționale nr. 36/2013 și Legea nr. 52 din 16.03.23.

În concluzie remarcăm caracterul declarativ al proiectului și obiectăm necesitatea revizuirii minuțioase a textului acestuia întru ajustarea la exigențele normelor tehnicii legislative și Legii nr. 100/2017.

Totodată, ținem să menționăm că Curtea Constituțională, prin Hotărârea nr. 4/2021 a declarat neconstituțională Legea nr. 234/2020 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova o lege cu conținut similar proiectului de lege propus. În motivarea deciziei sale la pct.

59 Curtea a reținut că „articolul 13 din Constituție recunoaște doar o singură limbă de stat și nu conține sintagma *„limbă de comunicare interetnică”*. Statutul constituțional al limbii de stat tocmai implică funcția limbii de stat de a fi limba de comunicare între toți cetățenii Republicii Moldova, indiferent de originea lor etnică”. Mai mult de atât Legea nr. 234/2020 acordă limbii ruse un statut preferențial, iar *„tratamentul preferențial al limbii ruse în comparație cu celelalte limbi ale minorităților etnice, prin poziționarea ei la nivelul limbii de stat, contravine articolului 13 din Constituție”* (HCC nr.4/2021 pct.62). Acest tratament nu este conform cu principiile enunțate de Preambulul Constituției și „face ca prescripția art. 10 alin. (2) din Constituție să fie golită de substanță în privința celorlalte minorități etnice care vorbesc o altă limbă decât limba rusă (HCC nr.4/2021 pct.62).

Republica Moldova este un stat multiethnic. Acordarea unui statut special limbii ruse poate fi interpretată ca favorizare a unei minorități naționale în raport cu alte etnii. În acest sens, Curtea Constituțională prin Hotărârea nr. 17/2018 privind controlul constituționalității unor aspecte referitoare la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova a constatat desuetudinea Legii nr. 3465/1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul R.S.S.M. nu doar din motivul că a fost adoptată anterior Constituției Republicii Moldova, dar și ținând cont atât de inactualitatea unei asemenea reglementări, cât și de pericolul avansării tacite a limbii unei etnii minoritare în rang de „limbă de comunicare interetnică”, alături de limba de stat. Curtea Constituțională menționează și în Hotărârea nr. 4/2021 la pct. 63 că **„Acordându-i limbii ruse un statut similar cu cel al limbii române” se „diminuează forța integratoare a limbii oficiale, mai ales în sfera activității autorităților publice”**.

Pornind de la obiecțiile conceptuale însoțite de obiecțiile de tehnică legislativă, precum și a faptului că obiectul de reglementare al prezentei inițiative legislative contravine prevederilor constituționale, Direcția Generală Juridică consideră că proiectul de lege nr. 106 din 20.04.2023 cu privire la statutul limbii ruse pe teritoriul Republicii Moldova urmează a fi respins.

**Ion Creangă,
Șef Direcție**

ex. Elena Geru
tel. 820-580